

"Akıl dahi şuurdan ve histen süzölmüş, şuurun bir hülâsasıdır." Efendimiz'den önce akılın yaratıldığı görüşü alimler arasında tartışılıyor mu? Akıl soyut bir şey değil mi; aklın tek başına yaratılması ne demektir?

"Evet, nasıl ki hayat bu kâinattan süzölmüş bir hülâsadır. Ve şuur ve his dahi hayattan süzölmüş, hayatın bir hülâsasıdır. Akıl dahi şuurdan ve histen süzölmüş, şuurun bir hülâsasıdır. Ve ruh dahi, hayatın hâlis ve sâfi bir cevheri ve sabit ve müstakil zâtıdır. Öyle de, maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.) dahi, hayat ve ruh-u kâinattan süzölmüş hülâsatü'l-hülâsadır ve risalet-i Muhammediye dahi (a.s.m.), kâinatın his ve şuur ve aklından süzölmüş en sâfi hülâsasıdır. Belki maddî ve mânevî hayat-ı Muhammediye (a.s.m.), âsârının şهادetiyle, hayat-ı kâinatın hayatıdır. Ve risalet-i Muhammediye (a.s.m.), şuur-u kâinatın şuurudur ve nurudur. Ve vahy-i Kur'ân dahi, hayattar hakaikin şهادetiyle, hayat-ı kâinatın ruhudur ve şuur-u kâinatın aklıdır."(1)

Evvela, ilk yaratılan şey Peygamber Efendimiz (asm)'in mübarek ruhu ve nurudur. Ondandır da kainat yaratılmıştır. Bu, hadiste şu şekilde ifade ediliyor:

"Allah'ın yarattığı şeylerin ilki benim ruhumdur."(2)

Yüce Allah daha sonra da o nurdan alemleri yarattı, bütün mükevvenatı da o nur ile donattı.

Üstad Hazretleri bu noktaya şöyle işaret ediyor:

"Eğer o âlem-i kebir bir şecere tahayyül edilirse, nur-u Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur."(3)

Nasıl ağaç bir çekirdekten çıkıp en sonunda yine meyvede tekrar çekirdek şeklinde toplanıyorsa, kainat ağacının ilk çekirdeği Hazreti Peygamber Efendimizin (asm)

nuru olduğu gibi, bu ağacın en mükemmel ve son meyvesi yine onun ibadet ve kulluğudur. Evet, yukardaki hadiste de ifade edildiği gibi, ilk yaratılan madde Peygamber Efendimizin (asm) nurudur ve bütün kevnîyat ise bu nurdan icat edilmiştir. Bu noktadan Peygamber Efendimizin (asm) nuru kainat ağacına bir çekirdeklik vazifesini görmüş. Aynı kainat ağacının en mükemmel meyve ve neticesi yine Peygamber Efendimizin (asm) ubudiyeti ve kulluğu olmuştur.

İkincisi, ilk yaratılan şeyin akıl olduğu fikri batıl bir felsefi iddiadır. Buna felsefede ukul-u aşere denmektedir.

Ukul-u aşere: Kelime olarak on akıl, ilk akıl, hıkî ve cibilli olan akıl demektir.

Bir kısım eski ve sapık felsefecilere ve hususan İşrakıyyuna göre; teselsül tâbiri ile müessiriyetini iddia ettikleri sebeplerden birincisidir. Bunun neticesi şirke gider.

Bunlarca, akl-ı evvel Allah'ın mahluku olup ve bundan ikinci akıl, ikincisinden üçüncü akıl... ve böylece "**Ukul-ü Aşere**" dedikleri birbirinden türeyen on akıl varlığı tevehhüm edilerek dalâlete gidilmiştir.

Üstad Hazretleri bu hususu şu şekilde özetliyor:

"Eski felsefenin bir düstur-u itikadiyesinden olan *الْوَّاحِدُ لَا يَصْدُرُ عَنْهُ إِلَّا الْوَّاحِدُ* "Birden bir sudur eder." Yani, "Bir zattan, bizzat bir tek sudur edebilir. Sâir şeyler vasıtalar vasıtası ile ondan sudur eder." diye, Ganiyy-i alel-ıtlak ve Kadir-i Mutlakı, âciz vasaite muhtaç göstererek, bütün esbaba ve vasaite, rububiyette bir nevi şirket verip Halik-ı Zül Celâle "Akl-ı evvel" nâmında bir mahluku verip âdeta sair mülkünü esbaba ve vasâite taksim ederek bir şirk-i azîme yol açan, şirk-alûd ve dalâlet-pişe o felsefenin düsturu nerede?... Hükemânın yüksek kısmı olan İşrakıyyun böyle halt etseler; maddiyyun, tabiiyyun gibi aşağı kısımları ne kadar halt edeceklerini kıyas edebilirsin."(4)

Üçüncüsü, insanın kainattan tahassul etmesi, bizim anlayımız gibi bir şeyin maddisinin sıkıldıktan sonra çıkan nektarı şeklinde değildir. İnsan sahip olmuş olduğu yüksek ve geniş donanım sayesinde bütün kainatı okuyup tartacak bir mahiyete sahiptir. Mesela insan küçücük bir dili ile yer yüzünde bulunan bütün yiyecek ve içecekleri tadıp tartabiliyor. Bu noktadan bakıldığında, insanın elli gramlık dili yer yüzündeki bütün yiyecek ve içeceklerin özeti gibidir deniliyor. Yoksa bütün yiyecek ve içecekleri sıktığımızda dil ortaya çıkar demek değildir.

İnsanın akılı da benzer bir mana ifade eder. Evet, kainat eşsiz ve mükemmel bir tefekkür kitabıdır, insanın akılı ise şu kainat kitabını okuyan ve mütalaa eden

mükemmel bir mütefekkir ve müteşekkirdir. Bu noktadan bakıldığında kainatın tanzim ve icadı akla göre ya da aklın midesine göre tasarlanmıştır. Nasıl dil olmadığı zaman yiyecek ve içecekler anlamsız kalıyor ise, akıl olmadığı zaman da kainat kitabı anlamsız ve abes durumuna düşüyor. Bu cihetle akıl şu kainat kitabının bir varlık sebebi ve bir daisidir diyebiliriz.

Ayrıca akıl, sanat eseri olan insanın bir cüzü, bir noktasıdır. Yoksa akıl eşittir insan demek dar bir bakış açısı olur. Zira insanın mahiyetinde akıl kadar değerli çok cihaz ve duygular da vardır, kalp ve ruh gibi. Bu yüzden akli insandan hariç addetmek doğru değildir.

Dipnotlar:

(1) bk. [Lem'alar, Otuzuncu Lem'a, beşinci Nükte.](#)

(2) bk. *Ahmed, Musned, IV-127; Hâkim, Mustedrak, II-600/4175; İbni Hibban, El İhsân, XIV-312/6404; el-Leknevî, el-Âsâru'l-Merfû'a, s. 42-3; Kastalanî, Mevahibu'l-Ledunniye: 1/6; Krş. Aclunî, Keşfu'l Hâfa, C.1, 262- 265-266.*

(3) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Habbe.](#)

(4) bk. [Sözler, Otuzuncu Söz.](#)